

חידושי

כתב סופר

אוצר החכמה

על מסכת

גיטין

חלק ב'

מאת גאון ישראל וקדושו בוצינא קדישא חסידא ופרישא
ריש מתיבתא וריש גלותא מאיר עיני ישראל
רבן של כל בני הגולה

מוהר"ר אברהם שמואל בנימין סופר זצוקללה"ה
בעל המחבר ספרי כתב סופר שו"ת ועל התורה

אשר מילא מקום אביו רבינו הגדול מוה"ר רבי משה סופר זצוקללה"ה
בעל שו"ת חתם סופר

1234567

יו"ל במהדורה מחודשת ברוב פאר והדר
בתוספת הערות מראי מקומות וציורים
ע"י

מכון תלמידי הכתב סופר
שע"י מוסדות

תלמידי הכתב סופר
ירושלים - מעלה אדומים

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשס"ה לפ"ק

מהדורת שיטראסער

כל הזכויות שמורות
עפ"י דין תורתנו הק'
על כל חלקי הספר

למוסדות
תלמידי הכתב סופר
אשר קיבלו אישור הדפסה בכתב
מהגה"ח רבי משה יוסף פאשקעס שליט"א
ה' יהיה בעזרו וישלם שכרו

אמ"ח 1234567

הכתובת לכל עניני הספר:
מוסדות תלמידי הכתב סופר
ירושלים - מעלה אדומים
פקס. 02-5004542

ת.ד. 18
מעלה אדומים ת"ו

ת.ד. 57047
ירושלים ת"ו

מונטז, לוחות דיגיטליים והדפסה
"לאור" בע"מ
02-5371268

סדר ועימוד
בעימוד "המהודר"
(+972) 0544 538832

מוסדות תלמידי הכתב סופר

בראשות הגאון ר' אברהם יחיאל סג"ל דויטש שליט"א
אב"ד ור"מ מרכז מעלה אדומים
שע"י עיה"ק ירושלים תובב"א
בעל ה"עץ ארז"

<p>ישיבת מעלה אדומים בגשיאות הגאון רבי אליהו דב וואבטפויגל שליט"א ראש ישיבת סאט-פולסנג ארה"ב</p>	<p>בית מדרש ומכון להוצאת ספרי הכת"ס בגשיאות הגאון רבי נתן גשטטנער שליט"א גאב"ד אגו"י בני ברק</p>
---	---

בית דין צדק מרכז מעלה אדומים
בית משה וועג
בגשיאות הגאב"ד הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א
רב אב"ד חניכי הישיבות בני ברק

חברי המערכת
הרב יהושע אליעזר בראון שליט"א
הרב מנחם זויריבין שליט"א
הרב אליעזר ליטמנוביץ שליט"א
הרב משה קרויס שליט"א
הרב מרדכי קרליבך שליט"א
הרב חיים דייכנברג שליט"א
הרב יוסף דייצר שליט"א

הנהלת המערכת הכת"ס
הר"ר אהרן זעליג רויזנברג יוד
הר"ר מרדכי הלברשטאם
הר"ר חיים שלום ליבוביץ
הר"ר יעקב יוסף פרנק

עורך ראשי
הגאון ר' אהרן זאב אייזנשטיין שליט"א

לזכרון עולם

הדפסת מהדורה זו

לעילוי נשמת

אבי מורי עשרת תפארת משפחתנו
עובד ד' באמת ובאמונה שהורה וצדקה
כאשר קיבל מבית אבותיו וזקניו זללה"ה
ודבריהם היו נר לרגליו ואור לנתיבותיו

כש"ת מוהר"ר יעקב זצ"ל

בן הגה"צ רבי יונתן זצ"ל דומ"צ דק"ק ראאב יצ"ו
נלב"ע ביום כ"ב אייר תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו הרב ר' יונתן הכהן שמראסער שליט"א

ברך ד' חילו ופועל ידיו ירצה

למעלת כבוד הנגיד הגדול והנכבד
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
ולמלכות זקניו משפחת בית מדין החת"ס זצלה"ה
איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה
אוהב תורה ומוקיר רבגן ותלמידיהון
רודף צדקה וחסד ובצדקת פזרונו מפורסם
פאר המעלות והמדות, ונודע בשערים לשם ולתפארת
החסיד שבנהונה

מוה"ר ד' יונתן הכהן שטרזסער שליט"א

אשר נדבה לבו ורוחו למען כבוד התורה, ולמען כבוד רבינו זצלה"ה
לשאת על שכמו עול הוצאת ספר חשוב ויקר זה
זכות זקניו רבותינו הרע"א החתם סופר והכתב סופר זצלה"ה
יעמדו לו ולזרעו להתברך בכל הברכות עד בלי די
ויראה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו
מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא אמן

כתב סופר

על מסכת גיטין

פרק הנזקין

דף נ' ע"א

אמר רבא מי דמי התם כיון דמדאורייתא כו'.
כתבו תוס' דרבא סבירא ליה שעבודא
דאורייתא ואביי סבירא ליה לאו דאורייתא,
והקשה פני יהושע קושיא עצומה הא אביי סבירא
ליה למפרע גובה, ואם תמצי לומר גם דשעבודא
דרבנן מכל מקום למפרע גובה הא בש"ס שלהי
גט פשוט [כבא בתרא קע"ה ע"ב] הוכיח דרבה
סבירא ליה שעבודא דאורייתא מדאמר גבו קרקע
יש לו דאשר ימצא לו הוא, חזינן דאי שעבודא
לאו דאורייתא לא אמרינן למפרע גובה. ונראה
לי ליישב על פי מה שכתבו תוס' ב"ק ל"ג ע"ב
דלמ"ד למפרע גובה היינו דחל ההקדש, ומכל
מקום אינו להקדש רק אחר שגובה, והשבח

אח"ח 1234567

לבעליו, נראה דיש לומר דלא אמרינן למפרע
קדוש דאינו שלו עדיין, אלא דלזה אמרינן למפרע
גובה דלא הוי כמקדיש שאינו שלו או מה שיקנה,
אבל לא שיהיה שלו ולפי"ז י"ל אביי דס"ל למפרע
גובה הגם דסבירא ליה שעבודא לאו דאורייתא,
מכל מקום לענין זה למפרע גובה דיכול
להקדישו^א, ואחר שגבה מהני ההקדש משום
גבוה, וש"ס בבא בתרא דהוכיח לרבה שעבודא
דאורייתא משום דסבירא ליה למפרע בחיים דאב
בכל אשר ימצא לו והוי כגבוי בידו וכשלו, זה
ודאי ליכא רק אי שעבודא דאורייתא, ב אבל אי
שעבודא לאו דאורייתא לא, כן נראה לי ליישב
ועיין ג: ^אאוצר החכמה

א ועיין בעליות דרבנו יונה בבא בתרא דף קכה, דדין למפרע גובה של אביי אינו סותר לשיטתו דשעבודא לאו דאורייתא
עיי"ש. ב עיין בחידושי חת"ס כאן דגדר שעבוד למ"ד שעבודא דאורייתא הוא "קנין" ולמ"ד שעבודא דרבנן הוא "תקנת
גבית חוב" ועיין עוד הערה ג'. ג הנה בשערי יושר שער ג' פרק ג' ביאר את דין אביי ד"למפרע גובה", דהגדר הוא בעלות
המלוה על הקרקע מעכשיו, על הזמן של שעת הגביה והלאה, אם יהיה גביה, והאריך שם בראיות, דבעלות מתחלק על זמנים,

להוכיח מאביי דסבירא ליה גם בגדולים, יש לומר דמסוגיא אין מוכח, דאולי טעמו דס"ל שעבודא לאו דאורייתא, כתירוצ' קמא של תוס', אבל לאמת גם אי ס"ל שעבודא דאורייתא אתי שפיר כמו שכתבתי:

והשתא אתי שפיר הא דפסקינן אפילו בגדולים, וכתבו הראשונים דהלכתא כאביי ומגבי זיבורית, הגם דקיי"ל שעבודא דאורייתא, חוץ במפרש^ד, משום לא פלוג, ובמזיק דווקא בקטנים, ונתקשה ש"ך [ח"מ סי' ק"ח ס"ק ל"ד] למ"ש [למה מאי שנא] דבניזקא לא אמרינן לא פלוג, ולפי מה שנתבאר בבעל חוב יש לומר דראו חכמים דלא איכפת ליה למלוה רק בחייו, וגם במפרש כוונתו רק בחייו של לווה, חוץ במפרש גם ליורשיו, וזה לא שייך בניזקא שחייבה תורה, כן נראה לי נכון:

אלא לפי מה שכתבתי דווקא בפירש לו שבח עידית, אבל במפרש בינונית ע"כ דליורשין התכוון דאי בחייו מה לו לפרש. והשתא אתי שפיר דכתב רש"י שהתנה לגבות מעידית, וכן אמר רבא הכא מדאורייתא מן העידית, משמע בפירש לו עידית, אלא בטוש"ע נקיט פירש לגבות מבינונית או עידית וצ"ע:

עוד תירצו תוס' דס"ל שעבודא דאורייתא ומשום לא פלוג, וגם על תירוצ' זה תמה בפני יהושע איך אמר אביי תדע הא החילוק רב אלא דסבירא ליה למר זוטרא מדנפשיה דלא פלוג אבל ראייה ליכא מבכל מקום דלא גבי מיתמי רק זיבורית, ונראה לי להסביר על פי מה שכתבתי לקמן ודמיתומים אפילו בגדולים מזיבורית דליכא נעילת דלת דלא אסיק אדעתיה דמלוה שימות הלוח ומשום הכי לא ימנע מלהלוות, ולזה יש לומר גם בשיעבוד לו בפירוש מן העידית, ולא רצה להלוות לו בלאו הכי, סתמא דמילתא לא הקפיד רק שגיבה בחייו מן העידית, דלאחר מותו לא קפיד ולא אסיק אדעתיה כזו, דראו חכמים בחכמתם דלא איכפת למלוה כשיגבה אחר מותו רק זיבורית. וזהו שאמר אביי תדע כו' ומיתמי בזיבורית, הגם דחששו לנעילת דלת מכל מקום לא תיקנו לגבות יותר ממה שגובה מן הדין, כן במפרש שבח, אנן סהדי דסגי למלוה במה שיגבה בחייו מעידית. ורבא דחה מכל מקום אינו דומה כ"כ, דהתם כיון דמיניה ידידיה בזיבורית וחכמים הטילו על הבינונית כל שלא שייך כל כך נעילת דלת לא תיקנו, אבל כל שמפרש אפשר שכוונתו גם על **לאחר** מותו וסתמא כפירושו כנ"ל לבאר:

^{אוצר החכמה}

והא דמספקא לש"ס לקמן אם גם בגדולים מזיבורית, לפי מה שכתבתי היה יכול

^{אוצר החכמה}

דף נ' ע"ב

פני יהושע הא שלהי בבא בתרא דף קע"ו ע"א אמר רב פפא דמלוה על פה גובה מיתומים, משום נעילת דלת, וקיי"ל כוותיה, חזינן גם לגבי יתומים

והלכתא יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים ומעמא משום דלא מסיק אדעתיה דמלוה וליכא נעילת דלת. והנה נתקשה

כמו על תשמישים, ודבריו תואמים ומכוונים לדברי רבינו, דגדר זה של בעלות עכשיו על זמן שלאח"כ הוא אותו גדר של קנין "אחריו" המבואר בסוגיא דסכתא בבא בתרא דף קכ"ה ע"ב, ופשוט דלדין זה אין הכרח לומר שעבודא דאורייתא, דגם חכמים בכוחם להקנות קנין זה, וכן מועיל קנין זה לענין שיועיל הקדש המלוה עכשיו על בעלותו עכשיו על הזמן של הגביה, [ונמצא דאביי ס"ל גם למפרע גובה וגם שעבודא דרבנן] אבל לדינו של רבה, דהבכור נוטל פי שניים בקרקע זה, אינו מועיל ביאור זה, דגדר של מוחזק הנצרך בדינא "דאין הבכור נוטל בראוי כמוחזק" מבואר שם בסוגיא דסכתא דבעלות של "אחריו" אינו מועיל לעשות "מוחזק" מטעם "דאי קדמה סכתא וזבנה וכו'" דהיינו דכיון דאפשר דיופקע בעלות זה אינו בכלל "מצוי". וכן הוצרך רבה לומר שעבודא דאורייתא דהיינו שבשעת ההלואה ממש מקבל המלוה קנין ממש בקרקע ובגדר קנין זה עיין בריטב"א קדושין דף י"ג דזה "קנין לחצאין" והוא קנין ממש מדאורייתא שע"ז המלוה "מוחזק" ממש ועיין עוד בארוכה בחיובי חת"ס כאן בביאור כל הגדרים של שעבוד אליבא דכל השיטות ודו"ק. ד ר"ז זה הובא כאן בסוגיא ברשב"א ור"ז

גובה מן היורשים דשעבודא דאורייתא, ובסוף פרק גט פשוט אמר משום נעילת דלת, דמישך שייכו שניהם להדדי, דמשום שעבודא דאורייתא לחוד לא סגי דאחר שתקנו שיוכל למכור וליתן היה ממילא בכוחו להוריש ג"כ כמו שנתבאר, ולכן צריך לנעילת דלת, אלא כיון דביתומים לא שייך נעילת דלת כ"כ כמבואר כאן וליכא רק קצת נעילת דלת, ואי שעבודא לאו דאורייתא משום קצת נעילת דלת לא היו מוציאים מן היורשין, אלא כיון מעיקר הדין דין תורה גובים מיורשים רק ע"י תקנתא דיוכל למכור לא היו גובים, וכיון שיש קצת תקלה ונעילת דלת תקנו שיעמוד בזה על דין תורה כמו שהיה קודם שתקנו מידי בזה, ואתי שפיר הכל ולפי עניות דעתי הוא ישוב נכון לחומר קושיית ראשונים על הרי"ף ועיין:

מעיקרא הכי אתקין כתובים הם אצל בני חורין.
כתב רש"י טעמא לפי שאין לך אדם רוצה ליקח שדה שמזון אשתו ובניו חוזרים עליו, וכתב בפני יהושע והא כתובה נמי חוזרים עליו, וצריך לומר כתובה קצוב ועל כרחך צריך אתה לומר דר' יוחנן ועולא דבעו קצובין וכתובים, ותירץ דוקא באלו אמרו כיון שאין לך אדם, מה שאין כן בשאר דברים דאין נוגע לכל אחד לא בעי קצוב עיין בו. והנה אם כי דבריו צדקו בכוונת רש"י אבל קשה לתוס' שכתבו בחד תירוצ' דקושיא מבנותיו נמי, דאיכא בעולם כגון שגרשה, ואיך מתירץ, הכי תיקנו, לפי שאין קצוב, הא בכל בנות חוץ בגרשה בלאו הכי אין גובין משום שאינו כתוב, וגרשה ואהדרה לא שכיח יותר לכל הפחות מבעל חוב ושבח ופירות וגובין, אע"פ שאינו קצוב, ולמה תקנו בזה וחששו לאינו קצוב

איכא נעילת דלת, [וצריך לתירץ דדוקא] כשלא יגבה כלל מיתומים אבל משום שיגבה רק מזיבורית ליכא נעילת דלת. ולדעתי נראה לתירץ עוד על פי שיטת הרי"ף שם דרב פפא סבירא ליה שעבודא דאורייתא, והא דקאמר משום נעילת דלת, משום הכי הניחו על דין תורה ולא עקרו הדין, ויש לומר התם כיון דמדין שיגבה מהם וכיון דאיכא נעילת דלת קצת הניחו על עיקר הדין, אבל לגבות מבינונית, כיון דעיקר הדין בזיבורית, כל דליכא נעילת דלת גמור הניחו על עיקר הדין לגבות מזיבורית, וביתומים ליכא נעילת דלת כל כך הניחו על הדין כן נראה לי:
אוצר החכמה

אלא דכבר צווחו כל הראשונים על דברי הרי"ף הנ"ל כיון דשעבודא דאורייתא מהיכי תיתי לא יגבה מהם ול"ל [ולמה לו כלל] טעמא דנעילת דלת ונלאו כל חכמי לב לישובו והנראה לפי עניות דעתי דלמ"ד שעבודא דאורייתא מיד בשעת הלואה נשתעבדו נכסיו ויצאו מרשותו וכחו של לווה ואין בידו למוכרו וכן להוריש לבניו, אבל מאחר שתקנו חכמים דמלוה על פה אינו גובה מלקוחות משום פסידא, ובכל שעה ורגע בידו למוכרו שוב כמו הנכסים ברשותו ויוכל להוציאם משעבודא דמלוה, מן הדין שיוכל להוריש לבניו כיון דנכסים אלו כל ימי חייו בכוחו וברשותו למכור ולתתם במתנה למי שירצה, שוב כמו ברשותו כן היה מעיקר הדין אחר שתקנו מה שתקנו, אלא שראו שיש בזה נעילת דלת, הם אמרו שיוכל למכור וליתן והם אמרו בכל זאת לא יוכל להוריש, ובזה הדין דין תורה על מעמדו יעמוד, והן הן דברי הרי"ף דמפרש דמשום נעילת דלת העמידו על דין תורה כן הנראה לי. והשתא אתי שפיר דבקידושין מייתי לדרב פפא דאמר

בשם הרמב"ן וכן פסקו הרמב"ם הרי"ף והרא"ש והובא לדינא במחבר בחושן משפט סימן ק"ח סעיף י"ח ועיי"ש בש"ך, אבל רבנו חננאל [הובא כן ברא"ש] והריטב"א והריא"ז [הובא בשלטי הגיבורים] חולקין על דין זה וס"ל דאינו מועיל לפרש דזה תקנת חכמים אפילו אם ירצה לפרש, והם יוכרחו לתירוצ' הראשון של תוס' דאב"י ומר זוטרא ס"ל שעבודא לאו דאורייתא. ה עיין חידושי חת"ס כאן שתירץ קצת באופן אחר, והוא דמדינא דאורייתא לבד בלא טעמא דנע"ד היינו אומרים שמאחר שהלוה את הכסף בע"פ מחל השעבוד, דהא ידע דאיכא תקנת לקוחות על מלוה ע"פ, ומפני טעם נע"ד אמרו חז"ל דלא חל המחילה, ונשאר השעבוד מדאורייתא. ו עיין בחת"ס כאן דבכל חוב יש שני דברים, עצם החיוב לשלם והוא נלמד מפסוק הין צדק שהין שלך יהיה צדק, וקנין השעבוד [המבואר בריטב"א בקידושין י"ג שזהו קנין חצאין] הנלמד מפסוק והאיש אשר אתה נושה בו וכו', ועל פי דבריו יתכן כוונת רבנו דבתקנת הלקוחות הפקיעו חז"ל את דין השני של "קנין שעבוד" [ומה שגובין מבני חורין אפשר מדין כופין על המצוות ועיין בקצות החושן ריש סימן ל"ט שהביא כן בשם הרמב"ן] וא"כ כשמת לא שייך לחייב היורשין, דהא הם אינם מחויבים בהן צדק של אביהם, ולכן חידש רב פפא דמטעמא דנע"ד החזירו חז"ל בירושה את הדין השני של קנין שעבוד ודו"ק.